

Mariusz Grębowiec

Wspólna Polityka Rolna a zmiany w podejściu do jakości w przedsiębiorstwach sektora rolno-spożywczego w Polsce

Common politician rural but changes in approach for quality in enterprises of sectors nutritive rural in Poland

WSTĘP

Procesy zmian i dostosowań sektora rolno-żywnościowego do standardów Unii Europejskiej związane były z określonymi transferami finansowymi z budżetu unijnego. W Polsce w latach 2002-2006 zostały wdrożone instrumenty wspierające działania zmierzające do realizacji celów strategicznych wynikających z założeń programowych pomocy przed- i po akcesji do UE. Jednym z takich celów była poprawa konkurencyjności rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego. Na realizację tego celu przeznaczono środki finansowe, w ramach Przedakcesyjnego Programu na rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (SAPARD), a wraz z przystąpieniem naszego kraju do UE źródłem finansowania był Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” (SPO-ROL 2004-2006) a także Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013).

Działania te miały na celu zarówno wielokierunkowy rozwój wsi i rolnictwa jak również poprawę jakości życia oraz produkcji zarówno w rolnictwie jak i przedsiębiorstwach sfery agrobiznesu. Jakość bowiem we współczesnym agrobiznesie staje się coraz istotniejszym elementem, zwłaszcza w obszarze żywności i jej szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Powszechny dostęp do informacji powoduje większe zainteresowanie konsumentów zagadnieniami związanymi z jakością. Coraz więcej organizacji (rządowych, konsumenckich i producentów) angażuje się w akcje mające na celu podniesienie świadomości konsumentów. W przedsiębiorstwach powstają specjalne działy, których zadaniem jest nie tylko kontrola, ale również projektowanie jakości. Potwierdzeniem troski przedsiębiorstwa o jakość jego produktów i usług jest stosowanie systemu zarządzania jakością, często certyfikowanego przez upoważnione jednostki. Trend ten uwidocznił się zwłaszcza po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Podejście do zapewnienia jakości w gospodarce polskiej w ujęciu historycznym

W latach dziewięćdziesiątych minionego stulecia jakość produktów stała się głównym celem i zadaniem sfery zarządzania w przedsiębiorstwach produkcyjnych. Na plan pierwszy w wielu przedsiębiorstwach wysuwa się kwestia sposobu produkcji wyrobów

o dobrym poziomie jakości, przy niższych kosztach i założonym terminie. Przez wiele lat uważano, że procesów kształtowania jakości, a tym samym systemów jakości nie da się ująć w normy. Jak wielkie zaszczyły na tym polu zmiany wyraźnie widać w praktyce działalności prowadzonej przez podmioty gospodarcze.

Problemy jakości w miarę upływu czasu, stają się coraz ważniejszym elementem gospodarek wielu krajów, jak również motorem napędowym życia społecznego. Twierdzi się, że jakość jest obecnie dla społeczeństw wartością szczególnego rodzaju, a dla systemów ekonomicznych, najtrafniejszą miarą ich efektywności.¹ Określenie zjawiska zapotrzebowania na wysoką jakość oraz przyczyn jego powstawania jest stosunkowo prostą sprawą, znalezienie jednak skutecznej metody realizacji postulatów wysokiej jakości należy do zagadnień nurtujących wiele państw.

W Polsce problem jakości przez długie lata był problemem zaniedbywanym, czego konsekwencje jeszcze do dziś są odczuwane. Niska jakość wyrobów i usług należała i często w wielu przypadkach należy jeszcze do czynników najbardziej obciążających gospodarkę, oraz ograniczających wymianę międzynarodową. Stan rozpoznania czynników warunkujących przeszłą i obecną sytuację w zakresie jakości umożliwia pełne rozeznanie dotychczas stawianych diagnoz niskiej jakości.

Do 1990 roku diagnozy te stawiane były zwłaszcza przez administrację gospodarczą, według których zła jakość była wynikiem²: braku równowagi gospodarczej, przestarzałego aparatu wytwórczego, niewystarczających kwalifikacji, czy braku tradycji produkcyjnych, niskiej jakości otrzymywanych surowców, czy półproduktów, tzw. „gospodarki niedoborów”, powszechnego zjawiska rozluźnienia dyscypliny pracy, nieprawidłowości w organizacji procesów produkcyjnych, braku właściwych metod sterowania jakością w przedsiębiorstwie itp.

Wymienione przyczyny, tylko powierzchownie dotyczą problemu rzeczywistości gospodarczej, jak również rzeczywistych mechanizmów kreujących jakość w gospodarce. Szukanie przyczyn niskiej jakości w niekonsekwentnym wprowadzaniu reform, czy też niedoskonałości instrumentów finansowych, inspirowało do tworzenia nadprodukcji wyrobów, co nie rokowało żadnych perspektyw na drodze projakościowej w Polsce. Duże zróżnicowanie potrzeb i preferencji nabywców powoduje jednak wysokie różnicowanie wyrobów i jest źródłem pogłębionej segmentacji towarów konsumpcyjnych. Przedsiębiorstwa muszą zwrócić uwagę na zachodzące zmiany w ich otoczeniu rynkowo-marketingowym, jak również na wzrastającą konkurencyjność rynku zewnętrznego.

Normalizacja jako sposób zapewnienia jakości w przemyśle spożywczym

Działalność normalizacyjna od wieków towarzyszy działalności gospodarczej człowieka oraz służy harmonijnemu rozwojowi nauki i produkcji dóbr. Ułatwiając codzienne życie, normalizacja nabiera coraz większego znaczenia wraz z rozwojem produkcji masowej dla anonimowego użytkownika.

Zjawisko normalizacji występuje we wszystkich typach organizacji gospodarczych. Normalizacja w sferze gospodarki ma szczególną rangę, wywołując istotne skutki

¹ Borys T., Sudol S. Jakość wyrobów. Strategie i sterowanie w przedsiębiorstwie przemysłowym. Wyd. Akademii Ekonomicznej. Kraków 1992, s. 21-22

² Borys T., Sudol S., 1992., op. cit., s. 23-24

w obszarach techniki, ekonomiki, środowiska naturalnego i społecznego, jest obiektem wszechstronnych badań, ma również długą tradycję oraz rozwinięte struktury organizacyjne.

W dniu 16 stycznia 1991 roku Polska i Wspólnota Europejskie podpisały Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzeczypospolitą, a Wspólnotami Europejskimi. Z punktu widzenia podejścia normalizacyjnego dotyczącego jakości najistotniejsze jawią się następujące artykuły:

- o artykuł 68 – zobowiązujący Polskę do zbliżenia istniejącego i przyszłego ustawodawstwa do ustawodawstwa UE,
- o artykuł 69 – zawierający konieczne do zbliżenia przepisy prawne, m.in. ochronę zdrowia, ochronę konsumenta, przepisy techniczne i normy.

Podpisany układ nałożył na Polskę między innymi konieczność dostosowania naszych standardów technicznych do standardów stosowanych w krajach Unii Europejskiej, również w zakresie jakości³. Stworzył konieczność wprowadzenia krajowego systemu normalizacyjnego, zgodnego z analogicznymi systemami w krajach Unii.

Podstawowym środkiem eliminacji barier technicznych w handlu jest ujednoczenie prawa w skali Unii Europejskiej. Do harmonizacji prawa w UE służą najczęściej dyrektywy. Państwa członkowskie zobowiązane są do wprowadzenia postanowień dyrektyw do własnego prawa krajowego i poinformowania Komisji Europejskiej o zastosowanych w tym celu środkach. W systemie europejskim przyjęto, że do realizacji zasady swobodnego przepływu towarów zasadniczo wystarcza ustanowienie zasad bezpieczeństwa odnoszącego się do fazy projektowania i wytwarzania wyrobu. Z tego powodu Unia Europejska ograniczyła prawodawstwo w zakresie przepisów technicznych do fazy projektowania, wytwarzania i wprowadzania produktów na rynek. Faza eksploatacji zaś, jest zharmonizowana w specyficzny sposób i tylko fragmentarycznie. W prawie niedopuszczalne jest ustanowienie takich przepisów, które narzucałyby konieczność spełniania na etapie projektowania i wytwarzania wymagań innych niż ustanowione w dyrektywach.

Dyrektywy starego podejścia były pierwszym krokiem harmonizacji technicznej w UE. Dyrektywy te miały charakter sektorowy, wymagania miały charakter szczegółowy, a ich stosowanie było opcjonalne. Tak zwane stare podejście do harmonizacji technicznej nie odniosło pozytywnego rezultatu. Od 7 maja 1985 roku w Unii Europejskiej zaczęto stosować harmonizację techniczną tzw. nowego podejścia. Porzucono próby formułowania szczególnych wymagań bezpieczeństwa wobec wyrobów i zaczęto formułować dla grup wyrobów jedynie wymagania zasadnicze.

Polskie normy były dokumentami obligatoryjnymi do 1994 roku. Po nowelizacji ustawy o normalizacji, polskie normy stały się dokumentami fakultatywnymi, których stosowanie zależy, tak jak w innych krajach od woli stron zawierających kontrakty gospodarcze. Ta zmiana charakteru norm nabrała kluczowego znaczenia dla przystosowania polskiej normalizacji do normalizacji państw gospodarek rynkowych i właściwie od jej wprowadzenia można było podjąć działania harmonizacyjne⁴.

³ Zatorski A. Program promocji jakości Ministerstwa Przemysłu i Handlu. [w:] Strategia jakościowa w polskich przedsiębiorstwach. Red. Wawak T. Wyd. UJ, Kraków 1994, s.18-21.

⁴ Wasilewski L. Rozważania o jakości., Wyd. PWE Warszawa 1999. s. 73-74.

Polskie przedsiębiorstwa chcąc być konkurencyjnymi na rynkach międzynarodowych muszą dostosować się do systemów zapewnienia jakości uznawanych i przestrzeganych w tych państwach, zarówno w obszarze dobrowolnym jak i obowiązkowym. Wraz z wejściem do struktur Europejskich zmieniają się prawa i obowiązki polskiego wytwórcy. Nie jest on już eksporterem wyrobów do krajów UE, a podmiotem wspólnego rynku. Tak samo jak państwa od dawna należące do UE, mają obowiązek wobec swoich wyrobów i procesów wytwórczych stosować ten sam system bezpieczeństwa wyrobów zgodny z dyrektywami nowego podejścia⁵.

W odniesieniu do jakości żywności i jej znaczenia szczególnie w aspekcie zdrowotnym, należy przytoczyć zapis Ustawy z 2001 roku o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia, która stwierdza, iż jakość jest to ogół cech i kryteriów przy pomocy których, charakteryzuje się żywność pod względem: wartości odżywczej, jakości organoleptycznej oraz bezpieczeństwa dla zdrowia konsumenta.

Stan wdrożenia i znaczenie systemów zarządzania jakością produktów w przedsiębiorstwach przemysłu rolno-spożywczego w Polsce

Przemysł rolno-spożywczy jest jedną z najważniejszych gałęzi polskiej gospodarki. Po wejściu polski do UE zauważa się stały i sukcesywny jego rozwój zarówno o charakterze produkcyjnym jak i inwestycyjnym.

Efektom integracji Polski z UE było niewątpliwie wysokie tempo rozwoju gospodarczego i wzrost dochodów ludności co skutkuje wzrostem popytu na żywność, ale także zmianami w modelu wyżywienia konsumentów.

O silnych trendach w rozwoju przemysłu rolno-spożywczego świadczy duża aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw tego sektora oraz poprawa ich stanu ekonomicznego. Wyraźne ożywienie inwestycyjne widoczne było jeszcze przed wejściem do UE i trwa ono nadal. To ożywienie inwestycyjne pozwoliło na wielokrotne zwiększenie liczby zakładów spełniających unijne standardy weterynaryjne i uprawnionych do handlu na wspólnym rynku europejskim. Duże inwestycje pozwoliły także na osiągnięcie takiego stanu, że polski przemysł rolno-spożywczy jest uznawany za jeden z najnowocześniejszych i najszybciej rozwijających się w całej poszerzonej UE.

Rozwój ten jest jednak także ściśle związany z ożywieniem w całym agrobiznesie łącznie z rozwojem samego rynku wytwórczości pierwotnej czyli rolnictwem jako nośnikiem surowca dla przemysłu. W tej to dziedzinie zauważa się także wysokie ożywienie zarówno inwestycyjne, jak również wyraźne zmiany w dostępie do wysokiej jakości surowca do przetwórstwa. Dzieje się to za sprawą wprowadzenia zasad WPR oraz możliwości finansowych które pojawiły się w polskim rolnictwie wraz z wejściem Polski do UE

⁵ Ustawa z dn. 30 sierpnia 2002 r. O systemie oceny zgodności, Dz.U nr. 166, poz 1360.

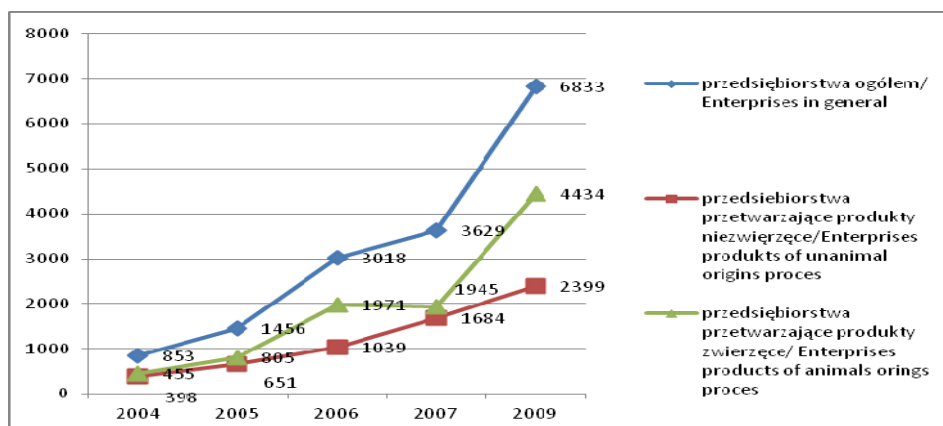
W sektorze spożywczym przedsiębiorstwa produkują zróżnicowane wyroby od pieczywa przez przetwory owocowe i warzywne, aż po produkty mięsne i mleczarskie. Do produkcji spożywczej zalicza się również produkcję napojów, zarówno bezalkoholowych, jak i alkoholowych. Wymaga to stosowania różnych surowców i technologii. W związku z tym sektor dzieli się na branże, które można połączyć w dwie grupy: przetwarzające produkty pochodzenia zwierzęcego i przetwarzające produkty pochodzenia niezwierzęcego. Jest to istotne ze względu na sposób urzędowego nadzoru produkcji. Przetwarzanie surowców zwierzęcych wiąże się z koniecznością nadzoru przez Inspekcję Weterynaryjną.

Do branż przetwarzających produkty pochodzenia zwierzęcego zalicza się branże: mięsna, rybna i mleczarska.

Wśród przedsiębiorstw przetwarzających produkty pochodzenia niezwierzęcego wyróżniam branże: owocowo-warzywną, olejarsko-tłuszczową, zbożowo-młynarską, piekarską, cukrowniczą, cukierniczą, makaronową, przetwórstwa kawy i herbaty, napojów spirytusowych, winiarską, piwowarską, wód mineralnych i napojów bezalkoholowych. Branże te podlegają kontroli Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Stan wdrożenia systemów zarządzania jakością jest monitorowany przez odpowiednie instytucje. W przypadku systemów obowiązkowych zajmuje się tym Państwowa Inspekcja Sanitarna (PIS). Dokładne dane o wdrożeniu systemów nieobowiązkowych gromadzone są przez jednostki certyfikujące i odnoszą się jedynie do systemów certyfikowanych.

W latach 2004-2009 Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej prowadził badania na temat stanu wdrożenia systemów zarządzania jakością w przemyśle spożywczym. Był to element Planu Wieloletniego pt.: „*Monitorowanie efektów ekonomicznych rozwoju systemów zapewnienia jakości i ich wpływu na konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej*”. Wyniki badań były opublikowane. Wynika z nich, że w ostatnich latach obserwuje się ciągły wzrost liczby przedsiębiorstw z wdrożonymi certyfikatami. Momentem przełomowym było wstąpienie Polski do Unii Europejskiej. Gwałtowny wzrost wdrożeń obligatoryjnych systemów nastąpił w 2005 r. (w stosunku do stanu sprzed 1 maja 2004 r.). Spowodowane było to koniecznością dostosowania się do przepisów Unii Europejskiej. Spadek liczby wdrożonych Dobrych Praktyk w 2008 r. spowodowany był ogólną złą sytuacją makroekonomiczną w Polsce i na świecie, co było przyczyną upadku wielu firm, w tym z branży spożywczej. W 2009 r. zaobserwowano ponowny wzrost w liczbie przedsiębiorstw z wdrożonymi Dobrymi Praktykami. W zakresie wdrażania HACCP od 2004 r. można zauważyć trend rosnący.

Rysunek 1. Stan wdrożenia HACCP w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego w latach 2004-2009.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Morkis G. (red), 2009, *Ekonomiczne efekty rozwoju systemów zarządzania jakością i ich wpływ na konkurencyjność polskich przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, IERiGŻ-PIB, Warszawa

Według danych Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, w 2009 r. w ponad 90% przedsiębiorstw przetwarzających produkty pochodzenia zwierzęcego (podlegające kontroli Inspekcji Weterynaryjnej) wdrożone były obligatoryjne systemy zarządzania jakością. Odsetek ten był zaniżony głównie przez przedsiębiorstwa branży rybnej. Charakteryzuje się ona najniższym odsetkiem wdrożonych systemów spośród przedsiębiorstw znajdujących się pod kontrolą Inspekcji Weterynaryjnej. Jedynie około 64% przedsiębiorstw z branży rybnej miało wdrożone lub wdrażało obligatoryjne systemy (stan na 2009 r.).

W stosunku do przedsiębiorstw przetwarzających produkty pochodzenia zwierzęcego, nieco mniej przedsiębiorstw przetwarzających produkty pochodzenia niezwierzęcego (podlegające nadzorowi Państwowej Inspekcji Sanitarnej) miało wdrożone te systemy. Różnice pomiędzy tymi grupami przedsiębiorstw są najbardziej widoczne jeśli chodzi o wdrażanie systemu HACCP. Ponad połowa przedsiębiorstw przetwarzających produkty niezwierzęce nie ma do końca wdrożonego systemu HACCP (przy jedynych 5% przedsiębiorstw przetwarzających produkty niezwierzęce nie wdrażających tego systemu). Poszczególne branże przetwarzające produkty pochodzenia niezwierzęcego znacznie różnią się między sobą pod względem odsetka wdrożonych systemów obligatoryjnych, a zwłaszcza systemu HACCP. Najwyższy odsetek przedsiębiorstw z wdrożonym systemem HACCP występuje w branżach: przetwórstwa kawy i herbaty, piwowarskiej, olejarsko-tłuszczowej i winiarskiej (powyżej 60% przedsiębiorstw z wdrożonym HACCP), [Morkis, 2009]. Najniższy odsetek przedsiębiorstw stosujących system HACCP występuje w branży cukrowniczej (36%) oraz zbożowo-młynarskiej, piekarskiej i makaronowej (poniżej 50% przedsiębiorstw) [Morkis, 2009]. Tak duża różnica może wynikać z innej efektywności egzekwowania przepisów przez Inspekcję Weterynaryjną i Państwową Inspekcję Sanitarną.

Tabela 1. Stopień wdrożenia GHP, GMP i HACCP w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego w Polsce w 2009 r.

System	Przedsiębiorstwa przetwarzające produkty pochodzenia zwierzęcego			Przedsiębiorstwa przetwarzające produkty pochodzenia niezwierzęcego		
	Enterprises products of animal origins process			Enterprises products of unanimal origins process		
	System wdrożony	System wdrażany	System niewdrażany	System wdrożony	System wdrażany	System niewdrażany
	System accustomed	System accustomed	System unaccustomed	System accustomed	System accustomed	System unaccustomed
GHP	94%		6%	88%	8%	4%
GMP	94%		6%	85%	8%	7%
HACCP	94%	1%	5%	43%	32%	25%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Morkis G. (red), 2009, *Ekonomiczne efekty rozwoju systemów zarządzania jakością i ich wpływ na konkurencyjność polskich przedsiębiorstw przemysłu spożywczego: praca zbiorowa*, IERiGŻ- PIB, Warszawa

Wśród nieobligatoryjnych systemów zarządzania jakością, najpopularniejszy jest system zgodny z ISO 9001: 188 przedsiębiorstw przemysłu spożywczego ma wdrożony certyfikowany system [Morkis G. (red) 2009, s.46]. Na drugim miejscu pod względem ilości certyfikatów jest, według tych samych badań, BRC- 104 przedsiębiorstwa. Dane te pochodzą od firm certyfikujących: TUV Nord, PCBC, LRQA, ZSJiZ, DQS, KEMA. Zgodnie z nimi poniżej 1 % przedsiębiorstw posiada certyfikowany nieobligatoryjny system zarządzania jakością. Według innych szacunków odsetek ten może wynosić od 5 do 10%. [Morkis 2009].

Ocena korzyści wdrażania systemów zarządzania jakością w polskich przedsiębiorstwach agrobiznesu

Wdrożenie systemów zarządzania jakością wiąże się z pewnymi korzyściami dla przedsiębiorstwa. Ponieważ każdy system wpływa na całą organizację, również skutki jego wdrożenia dotyczą wielu aspektów działalności firmy. Korzyści z wdrożenia i stosowania systemów były przedmiotem badań dr Grażyny Morkis (cytowane już badania z ramienia Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej) i dr Marii Jeznach. W obu przypadkach były to badania ankietowe, przeprowadzane na grupie przedsiębiorstw.

Wdrażane nieobligatoryjne systemy zarządzania jakością kładą nacisk na spełnianie oczekiwań konsumentów. Wiąże się to z koniecznością prowadzenia badań zadowolenia klientów. Powoduje to z jednej strony wzrost kosztów. Z drugiej strony umożliwia to poznanie oczekiwań klientów i lepsze dostosowanie swojej oferty. Wpływa to na zdobywanie nowych klientów i umacnianie pozycji przedsiębiorstwa.

Stosowanie systemów zarządzania jakością ma również pozytywny wpływ na eksport wyrobów produkowanych w przedsiębiorstwach, zwłaszcza tych z wdrożonymi standardami BRC i IFS, wymaganymi przez zagraniczne sieci handlowe. Dotyczy to głównie dużych i średnich firm. Małe przedsiębiorstwa produkują głównie na rynek krajowy, niezależnie od stosowanych systemów. Wdrożenie obowiązkowych systemów

umożliwiło eksport do krajów Unii Europejskiej. Zwiększenie eksportu wiąże się z pozyskiwaniem nowych klientów przez przedsiębiorstwa.

Wdrożenie i stosowanie systemów zarządzania jakością przyczynia się do zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw. Jedna trzecia ankietowanych przedsiębiorstw stwierdziła, że wdrożenie systemów zarządzania jakością było istotnym lub bardzo istotnym czynnikiem wzrostu ich konkurencyjności. Wpływają one na konkurencyjność przede wszystkim poprzez [Morkis 2009]:

- Dostosowanie do potrzeb i oczekiwań konsumentów,
- Wysoką jakość wyrobów,
- Wysoki poziom bezpieczeństwa zdrowotnego wyrobów,
- Wysoki poziom kontaktów z klientami.

Przedsiębiorstwa pytane o korzyści wynikające z wdrożenia systemu zgodnego z ISO 9001, najwyżej oceniły: usprawnienie funkcjonowania organizacji i zarządzania, usystematyzowanie procedur postępowania oraz ich wzajemnych współzależności oraz poprawę komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej. Najniżej natomiast oceniono satysfakcję klienta oraz wzrost zaufania klientów i obniżenie kosztów.

Najwyżej oceniono korzyści z wdrożenia systemu zgodnego z ISO 22000. Niemalże wszystkie sugerowane w ankiecie korzyści oceniono na maksymalną ocenę – 5 pkt. Wśród tych korzyści wymieniono te, związane z wymaganiami Unii Europejskiej, identyfikacją i wycofywaniem wyrobów niezgodnych oraz kompleksowością systemu (dotyczy wszystkich ogniw łańcucha żywnościowego). Tak samo wysoko oceniono konieczność stosowania programów wstępnych (Dobre Praktyki) oraz monitorowania pojawiających się nowych zagrożeń żywności i przygotowania do sytuacji kryzysowych. Z jednej strony wysoko oceniono uwzględnianie wymagań konsumentów wrażliwych, ale jednocześnie najniżej (3,5 pkt.) oceniono satysfakcję konsumentów.

W zakresie korzyści z wdrożenia standardów BRC i PFS maksymalnie oceniono otwarcie drogi do współpracy z zagranicznymi sieciami, usystematyzowanie działań i udowodnienie produkcji bezpiecznej żywności. Szereg innych korzyści uzyskał wysoką notę 4,75 pkt. Najniżej oceniono zapobieganie pozwom sądowym z tytułu odpowiedzialności za produkt oraz obniżenie kosztów działalności.

Podsumowanie

Przegląd dostępnej literatury oraz wyniki badań wykorzystane w opracowaniu, pokazują znaczącą rolę systemów zarządzania jakością w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego w Polsce. Wdrożenie w życie zasad WPR zarówno w polskim rolnictwie jak i innych gałęziach powiązanych z rolnictwem przyniosło niewątpliwie wyraźną poprawę ogólnego stanu polskiej gospodarki.

Sukcesy polskiego sektora rolno-żywnościowego, a szczególnie wysoka dynamika wzrostu i rozwoju produkcji, duża aktywność inwestycyjna oraz poprawa stanu finansowego gospodarstw i przedsiębiorstw, nie potwierdziły obaw jakie występowały przed akcesją Polski do UE.

Nastąpiły także wyraźne zmiany zarówno w świadomości oraz dbałości o wysoka jakość wytwarzanych dóbr zarówno związanej z bezpieczeństwem zdrowotnym, jak i ochrony

środowiska oraz dobrostanu zwierząt. Niesie to za sobą oczywiście wzrost kosztów produkcji i dostosowania się do ogólnie stosowanych standardów, jednak bez tych zmian nie można by było mówić o wzroście konkurencyjności i innowacyjności polskich przedsiębiorstwa na arenie międzynarodowej.

Ukazane w niniejszym opracowaniu skutki wdrożenia systemów zarządzania jakością pozwalają przewidywać dalszy wzrost zainteresowania wdrażaniem ich w przedsiębiorstwach. Zmiany te jednak nie miały by miejsca w szeroko pojętym agrobiznesie gdyby nie możliwości jakie niesie za sobą WPR Unii Europejskiej.

Literatura

1. **Borys T., Sudol S.**, 1992, Jakość wyrobów. Strategie i sterowanie w przedsiębiorstwie przemysłowym. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie
2. **Jeznach M.**, 2008, Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne jakości i bezpieczeństwa żywności. SGGW, Warszawa
3. **Morkis G.**, (red), 2009, Ekonomiczne efekty rozwoju systemów zarządzania jakością i ich wpływ na konkurencyjność polskich przedsiębiorstw przemysłu spożywczego: praca zbiorowa, IERiGŻ- PIB, Warszawa
4. **Trziszka T.**, (red), 2009, Zarządzanie jakością i bezpieczeństwem żywności, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego, Wrocław
5. **Wasilewski L.**, 1999. Rozważania o jakości., Wyd. PWE, Warszawa.
6. **Zatorski A.**, 1994. Program promocji jakości Ministerstwa Przemysłu i Handlu. [w:] Strategia jakościowa w polskich przedsiębiorstwach. Red. Wawak T. Wyd. UJ, Kraków
7. Rozporządzenia WE nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające
8. Ustawa z dn. 30 sierpnia 2002 r. O systemie oceny zgodności, Dz.U nr. 166, poz 1360.

Summary

The paper shows the history of quality management with focus on contemporary trends in this field. It describes the assumptions of compulsory quality management and food safety systems and of the most important non- mandatory quality management systems. It discusses the state of implementation of these systems and their benefits. There is also presented the influence of the implementation on costs incurred by enterprises, on the growth of products export and on the level of competitiveness of enterprises.

Informacja o autorze:

dr inż. Mariusz Grębowiec

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Katedra Polityki Europejskiej Finansów Publicznych i Marketingu

ul. Nowoursynowska 166

02-787 Warszawa

e-mail: grebowiecmariusz@poczta.onet.pl